

Tefsir Tarihi, Ankara 1996, I, 502; a.mlf., "Eş-Şeyh Hüd b. Muhakkem el-Huvvâri Tefsîru Kitâbillâhî'l-Azîz", *Diyanet İlmî Dergi*, XXIX/1, Ankara 1993, s. 117-128; Muhammed b. Müsâ Bâbâammî v.dğr., *Mu'cemü a'lâmi'l-İbâziyye*, Gardâye 1420/1999, IV, 926-927; Hatice Cerrahoğlu Teber, *Hüd b. Muhakkem el-Huvvâri'nin Tefsirinde Yorum Yöntemi* (doktora tezi, 2004), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; a.mlf., *Haricî-İbâdi Tefsir Geleneği Hüd b. Muhakkem el-Huvvâri ve Tefsiri*, Ankara 2014; M. H. Custers, *Bibliyûğrafya'l-İbâziyye* (trc. Mûhamed Ümâdi – Hadîce Keîrî), Maskat 1433/2012, I, 724-726; Cl. Gilliot, "Le commentaire coranique de Hüd b. Muḥakkam / Muḥkim", *Arabica*, XLIV/2, Leiden 1997, s. 179-233; T. Lewicki, "İbâdiyye", *İA*, V/2, s. 688-689; İbrâhim Harekât – Ahmet Kavas, "Hevvâre", *DİA*, XVII, 284; Ethem Ruhi Fiğlalî, "İbâziyye", a.e., XIX, 257-258.

HATİCE CERRAHOĞLU TEBER

HEYET, Cevat

(1925-2014)

İran Türkleri'nin önde gelen bilim ve kültür adamlarından.

24 Mayıs 1925 tarihinde Tebriz'de doğdu. İyi yetişmiş bir din âlimi ve siyasetçi olan babası Mirza Ali Heyet, İran Meşrutiyeti için çalışmış, I. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye Türkleri'yle İranlı aydınların birlikte kurdukları İttihâd-ı İslâm teşkilâtının İran'daki başkanı olmuş, İran adliye teşkilâtının kurucuları arasında yer almış ve Adalet bakanlığına kadar yükselmiştir. Cevat Heyet'in insan ve vatan sevgisi, Türklük aşkıyla yetişmesinde babasının büyük rolü vardır.

İlk ve orta öğreniminin ardından Tahran'da askerî liseyi bitiren Cevat Heyet 1941'de Tahran Tıp Fakültesi'ne kaydoldu. Fakültenin üçüncü sınıfında iken babası ile Türkiye'nin İran sefiri Cemal Hüsnü Taray'ın bir projesi olarak Türkiye'ye gönderilen 100 kadar öğrenci arasına girdi ve nakille geldiği İstanbul Tıp Fakültesi'nde cerrahî ihtisası yaptı (1946). Daha sonra Paris'te dört yıl boyunca cerrahlık alanındaki bilgi ve tecrübesini geliştirdi. 1952'de Tahran'a döndü. Çeşitli hastahanelerde cerrahî kliniklerini kurdu. İran'da umumi ve tecrübî cerrahinin gelişmesinde büyük rol oynadı. 1954'te kapalı kalp ameliyatı, 1956'da İran'da ilk defa aort kapağı darlığı ameliyatı yaptı. 1961'de Cavid adlı özel bir hastahane kurdu. Urtesi yıl açık kalp ameliyatını başarıyla uyguladı. 1969'da İran'da yine ilk kalp kapakçığı değiştirme ve böbrek nakli ameliyatını gerçekleştirdi. Organ nakli ameliyatlarının gelişmesinde de öncü oldu. Bu arada birçok öğrenci yetiştirdi.

Tıptaki çalışmaları sebebiyle İran hükümetinin birinci dereceden hizmet ödülüne layık görüldü. Cerrahî alanındaki başarıları dış ülkelerde de dikkati çekti. 1963'te Uluslararası Cerrahlar Cemiyeti'ne İran dâimî temsilcisi ve 1983'te Paris'teki Uluslararası Cerrahlık Akademisi'ne üye olarak seçildi. Tahran Üniversitesi'ndeki dersleri ve uygulamalı cerrahî çalışmaları yanında 1964 yılından itibaren Tahran'da iki ayda bir çıkan *Dâniş-i Pezişki* adlı tıp dergisini on iki yıl boyunca yayımladı. 1976'da Pehlevî hânedanının 50. yıl dönümü münasebetiyle yazı yazmadığından dergisi kapatıldı. Bazı tıbbî makaleleri Avrupa'da Fransızca ve İngilizce dergilerde yayımlandı. 12 Ağustos 2014 tarihinde Bakü'de öldü.

Cevat Heyet, gençlik yıllarından itibaren İran'da Azerbaycan Türklüğü'nün aşırı Fars milliyetçileri tarafından inkâr edilmesini ve Türkçe'nin yasaklanmasını derin bir üzüntüyle gözlemlemiş, nihayet 1979'da şahlık rejiminin yıkılmasıyla ortaya çıkan serbestlik döneminde arkadaşlarıyla bir araya gelip Tahran'da iki ayda bir yayımlanan *Varlık* adlı Türkçe-Farsça bir dergi çıkarmaya başlamıştır (Bu dergi yeğeni M. Rıza Heyet tarafından halen yayımlanmaktadır). Dergide bir yandan İran Türkleri'ne kendi tarihleri, dilleri, edebiyatları ve kültürleri öğretilirken diğer yandan Fars milliyetçilerinin, "Siz Türk değilsiniz, Âzerî adlı İranlı bir halka mensupsunuz, Moğollar sizi Türkleştirdi" gibi tarihe ve mantığa aykırı iddialarına cevap verilmektedir. Aynı şekildedir, İran Türkleri'nin 1924-1979 yılları arasında şahlık rejiminin unutturmaya çalıştığı millî kimlik, ana diliyle okuyup yazma gibi problemlerinin aşılmasında önemli hizmetler görmüş, İran Türkleri'yle dünya Türklüğü arasında köprü kurmayı başarmıştır. Dergide Farslar'la olan kardeşlik, dindaşlık, vatandaşlık gibi duyguları zedelememe, bunları güçlendirmeye, ortak vatan İran'da eşit haklara sahip olarak birlikte yaşamaya özen gösterilen bir yol izlenmiştir. İran'da 1979'dan sonra Türkler arasında ortaya çıkan Arap, Latin, Kiril alfabeleri, imlâ problemleri, mahallî veya ortak dil tartışmaları sırasında Cevat Heyet ile Hamid Nutki, *Varlık* dergisinde yazdıkları makalelerle aydınları eski klasik edebî dile yakın bir imlâ ve dil anlayışına yönlendirmede büyük rol oynamışlardır. Cevat Heyet'in Türk dili ve edebiyatı, Türk tarihi hakkındaki eserleri hem Türkiye'de hem Azerbaycan Cumhuriyeti'nde

Cevat Heyet

yayımlanmış, bu çalışmalarından dolayı Türkiye'de ve Azerbaycan'da birçok ödüle layık görülmüş ve hakkında bazı kitaplar kaleme alınmıştır (bk. bibl.).

Eserleri. Tıp. 1. Trûmbûzufilbît u Der-mân-ı Ân (Tahran 1335 hş.). **2. Cerrâhî-yi 'Umûmî** (I-II, Tahran 1334 hş.). İran'da ilk cerrahî ders kitabıdır. **3. Uşûl-i Mehâret-hâ-yî Cerrâhî** (Tahran 1371 hş.). **4. Ders-hâ-yî Cerrâhî** (Tahran 1376 hş.). **Diğer Eserleri. 1. Azerbaycan Edebiyyat Tarihine Bir Bakış** (I-II, Tahran 1358-1369; I, 1369 hş./1990, 2. bs.). **2. Muḳâyesetü'l-luḡateyn** (Farsça, Tahran 1362 hş./1984). Mürsel Öztürk tarafından *İki Dilin Karşılaştırması* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Ankara 2003). **3. Türklerin Tarih ve Ferhengine Bir Bahış** (Tahran 1365 hş./1987). *Türklerin Tarih ve Kültürüne Bir Bakış* adıyla Türkiye Türkçesi'ne de aktarılmıştır (Melek Müderriszade, Ankara 1996). **4. Azerbaycan Şifahî Halk Edebiyyatı** (Tahran 1367 hş./1988). **5. Edebiyyatşinaslık** (Tahran 1374 hş./1996). **6. Seyri der Târîḫ-i Zebân ve Lehcehâ-yî Türkî** (Tahran 1365 hş./1987). Mürsel Öztürk bu eseri de *Türk Dili ve Lehçelerinin Tarihi Seyri* adıyla Türkçe'ye çevirmiştir (Ankara 2008).

BİBLİYOGRAFYA :

Doktor Cavad Hey'et (haz. Meherrem Gasimli), Bakü 1995; *Biçaq ve Qelem: Doktor Cavad Hey'et* (haz. Terane Tofiqqızı), Bakü 2000; *Prof Dr. Cevat Heyet* (der. M. Rıza Heyet – Gaye Akylıdız Örek), Ankara 2005; Mehmed Rıza Heyet, "Profesör Doktor Cevat Heyet'in Hayatı ve Eserleri", *Bir Ömrün Salnâmesi*, Tahran 1388 hş./2010, s. 26-34; *Varlıḡımız* (haz. Pervane Hacıqızı – Zülfü Bahşeli), Bakü 2014; Selahaddin Bekki, "Doktor Cevat Hey'et 75 Yaşında", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, sy. 16, Erzurum 2001, s. 287-293; Murat Küçük, "Türkojinin Güney Azerbaycan'daki Önemli Temsilcisi Dr. Cevat Heyet ve Eserleri", *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, sy. 15, Ankara 2003, s. 11-44; *Varlık* (Bir Ömrün Salnâmesi, Prof. Dr. Cevat Heyet özel sayısı) (haz. Babek Dilanî Memegani), sy. 154-155, Tahran 1388 hş./2010.

YAVUZ AKPINAR